

the Crimean Khanate, partly Russia) and Western diplomatic rituals (Italy and Vatican, Holland), Sweden, Poland).

At that time, the Hetmanate periodically acted as a mediator in the negotiation processes between the above-mentioned states, because in one way or another it was in close relations with all of them. On the one hand, historical ties with the Muscovy, on the other – with the Crimea and Turkey (former Byzantine lands – the heart of Orthodoxy – the Greek faith), on the third – with Europe: the Polish-Lithuanian elite, the Polish-French-Italian establishment, Dutch, German, Swedish, Polish-Austrian, Hungarian and Czech nobility, some English subjects. All of Europe at this time, as a result of the unification of the capital of wealthy families through marriage law, was going through a period of assimilation, especially in Catholic and Protestant circles. Ukraine was divided politically and economically in half by the agreements between Muscovy and Poland of 1667 and 1678, but the processes of cultural consolidation of the population still continued.

Conclusion. *Therefore, the etiquette of secular events and receptions of the Cossack Ukraine of the second half of the seventeenth – first half of the eighteenth century largely formed under the influence, on the one hand, under the influence of folk culture and Cossack customs, and on the other – constantly transformed in view of Eastern (Turkey and the Crimean Khanate, partly Russia) and Western diplomatic rituals, traditions, protocol (Italy and the Vatican, Holland, Sweden, Poland).*

Key words: *etiquette culture, Cossack Ukraine, negotiation process, ritual of receptions of ambassadors, civil nobility.*

Одержано редакцією 20.04.2021
Прийнято до публікації 29.06.2021

УДК 94(336.244:34.07)

DOI: 10.31651/2076-5908-2021-1-52-59

ГРИШИНА Катерина Андріївна,
асистент кафедри українознавства
Одеської державної академії
будівництва та архітектури
Orcid ID: 0000-0002-3521-6691
e-mail: Katryn-zz88@ukr.net

ОРГАНІЗАЦІЙНО-ШТАТНА СТРУКТУРА ОДЕСЬКОЇ ПОРТОВОЇ МИТНИЦІ У ХІХ ст.

У статті на основі документів Державного архіву Одеської області проаналізовано особливості організаційно-штатної структури Одеської митниці протягом ХІХ ст. Розглянуті соціальні взаємовідносини між чиновниками та підлеглими митної служби.

Наведена характеристика повноважень окремих категорій одеських митних службовців. Представлена характеристика статусу митних службовців, на прикладі директора митниці, його помічника та митних доглядачів. За допомогою комплексного аналізу документів та законодавчих актів, а також створених на їх основі внутрішніх розпоряджень з'ясовано матеріальне становище митних службовців. На основі введених в науковий обіг документів і матеріалів проведений порівняльний аналіз умов службової діяльності чиновників і доглядачів. Важливим твердженням є визнання продуктивної організації роботи Одеської митниці, необхідності розподілу посадових обов'язків між різними категоріями службовців. Простежується зневажливе ставлення чиновників і масові страйки доглядачів.

Доведено, що історично закладені правила управління Одеської митної системи можна побачити в сучасній практиці роботи митних органів.

Ключові слова: *митні органи, директор митниці, Департамент митних зборів, доглядач, артіленьник, чиновники митниці.*

Постанова проблеми. *Актуальність проблеми вивчення діяльності організаційно-штатної структури Одеської митниці ХІХ ст. обумовлюється тим, що з моменту заснування митної служби триває пошук раціональної моделі органу виконавчої влади у сфері питань управління митними органами, які мають безпосередній вплив на якість виконання державних завдань митної справи.*

Історія становлення і розвитку управлінської структури Одеської митниці починається з кінця XVIII ст. Завдяки збереженим документам за XIX ст. в Державному архіві Одеської області у сучасних дослідників є можливість детально простежити облаштування Одеської митниці, розміщення штату, матеріально-технічне забезпечення робітників, відношення чиновників до підлеглих тощо. Дослідження історії трансформації управлінської структури в митниці протягом всього XIX ст. з метою виокремлення шляхів її можливого вдосконалення – являє собою важливий напрям наукового аналізу управління діяльністю для сучасної організаційно-штатної структури Одеської митниці.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. При вивченні проблеми організаційно-штатної структури Одеської митниці у XIX ст. були використані та проаналізовані матеріали з Державного архіву Одеської області (ДАОО), які складаються з рапортів, скарг [2, 3, 4, 5], розпоряджень [7], циркулярів начальства [6], листування чиновників [2] та списків штатного укомплектування митниці [1].

Дослідження питання відносно саме Одеської митниці до теперішнього часу не стало предметом комплексного дослідження. Варто назвати ряд робіт, де розглядалися особливості організаційно-штатної структури митних органів в окремі історичні періоди, наприклад роботи дослідників Дніпропетровської академії митної служби України: І. Письменного [12], який на основі правового аналізу охарактеризував управлінську роботу митних органів. Також дослідження ректора Академії митної служби України В.В. Ченцова [15]. В якій проаналізовано особливості розвитку Державної митної служби України, її організаційну та управлінську структуру, виділені основні завдання і функції митної служби України на сучасному етапі.

Важливим внеском у створенні наукового підґрунтя дослідження організаційно-штатної структури Одеської митниці є праця Н.Г. Казанцевої [9]. У якій виявлені особливості організаційно-штатної структури митниць Російської імперії, що діяли у XIX – початку XX ст. і склали основну ланку в імперській системі митних органів.

Серед істориків XIX ст. вагомою працею щодо вивчення історії розбудови Одеської митниці стало дослідження історика-аматора К.М. Смольянінова [14]. Абсолютно всі факти, щодо митної установи, Костянтин Смольянінов підтверджує посиланнями на архівні документи, літературні джерела, повний збір законів Імперії. Тут важливо зазначити, що ряд цитованих документів не зберігся до теперішнього часу, і це надає дослідженню особливе значення.

Невирішені раніше частини загальної проблеми. Проте узагальнюючих наукових праць, в яких би комплексно досліджувалися питання організаційно-штатної структури митних органів Одеської митниці до теперішнього часу немає. Водночас, величезний досвід митної установи Одеси не втратив наукового і практичного значення і спонукає до дослідження вказаної проблеми.

Отже, **метою** статті є аналіз та вивчення митної документації XIX ст. для дослідження історичних аспектів формування організаційно-штатної структури Одеської митниці.

До досягнення сформульованої мети необхідно вирішити наступні завдань: на основі аналізу архівних джерел дослідити позитивну та негативну сторони трансформації управлінських відносин в митниці, проаналізувати відносини чиновників до доглядачів, артільників і гребців, простежити чи вплинули масові скарги та невдоволення на впровадження належного ставлення до працівників Одеської митниці, з якими проблемами зіткнулася митна служба. Зрештою, сформулювати науково обґрунтовані рекомендації стосовно перспективи подальших досліджень.

Виклад основного матеріалу. Споконвіку, незважаючи на епохи і політичні устрої, найважливішим для митниці є поповнення державної скарбниці за рахунок митних надходжень. Одеський історик Костянтин Миколайович Смольянінов писав, що в місті протягом XIX ст. діяли три митниці: 1) Одеська портова митниця, яка веде початок від 12 квітня 1795 р., 2) Порто-франківська митниця заснована 16 квітня 1817 р. і 3) сухопутна митниця створена 15 вересня 1826 р., яка проіснувала до кінця режиму порто-франко [14, 138].

Штатний розпис з початку створення Одеської портової митниці складався з 10 чоловік. Розквітало місто, жвавішала торгівля, розбудовувалися порти та розширялася портова

митниця. У 1876 р. її функціонування забезпечували вже 500 осіб, а у 1913 р. штат митної установи складався з 614 осіб [11, 26].

Штат митних службовців за даними Державного архіву Одеської області (далі ДАОО) на початку XIX ст. складався: з директора митниці – Кір'якова Михайла Михайловича, його помічника – Шатського Івана Миколайовича, митного наглядача (цолнера), контролера, касира, пакгаузного інспектора, гаваньмейстера (наглядача гавані), канцмейстера (канцелярського чиновника), вагстемейстра (вагового наглядача), екера (землеміра), копійста (писця), корабельного доглядача і доглядача. Крім того, в штаті нараховувались гребці. Доглядачі та гребці вважались робочим персоналом. Чиновники та артільники в штат митниці не входили [1, 28-200].

Статус начальника митниці визначався Митним статутом, Статутом про цивільну службу та циркулярами Департаменту митних зборів [10, 118]. Директор Одеської митниці призначалися на посаду та звільнялися від її виконання обов'язків директором Департаменту, за погодженням Міністра фінансів.

Директор митниці, згідно положення Митного статуту, здійснював нагляд за всіма чиновниками, вів спостереження і був відповідальний за всі дії митниці. Йому належали такі адміністративні функції, як: розподіл завдань між службовцями; визначення порядку чергування між митними чиновниками; відрядження чиновників для виконання митних обов'язків; участь у веденні справ, які були необхідними, наприклад щодо застосування до товарів відповідних статей Митного тарифу, накладення штрафів. А також він здійснював ревізію грошових сум, що надійшли в митницю.

Усі митні чиновники і службовці, зобов'язані були виконувати беззаперечно вимоги директора. Керівник митниці мав право відсторонити митного працівника від обов'язків у випадках зловживання становищем, оголосити усне зауваження при неправильному виконанні посадових обов'язків митним служителям, а також застосовувати інші адміністративні заходи стягнення і звільнення розписаному згідно циркуляру Департаменту митних зборів.

Наступною ланкою, хто мав важливі повноваження був помічник директора. Регламентація його статусу відображена в циркулярі Департаменту митних зборів. На підставі Інструкції помічникові директора митниці [10, 115], затвердженою Циркуляром департаменту митних зборів від 1 травня 1898 р. №8923, помічник директора на період хвороби або звільнення у відпустку, або від посади директора вступав в його права та обов'язки. Помічник також проводив огляд товарних місць та поштових посилок, але до вирішення серйозних адміністративних і господарських питань не допускався.

По даним документів ДАОО, для чиновників створювалися умови розкоші, а для доглядачів, гребців та артільників – жахливі умови [2, 8].

Доглядачі призначалися в Одеській митниці згідно розпорядження начальника митного округу. Питання розподілу доглядачів за митними структурами прописані в циркулярі Департаменту митних зборів від 17 квітня 1896 р. № 8563 [10, 56-58]. Там сказано, що розподіл доглядачів за окремими митними установам, як і встановлення обсягу грошового утримання, є предметом виключного ведення начальника митного округу, не виходячи при цьому за межі сум, асигнованих на утримання доглядачі в межах округу [10, 56-58]. Цим положенням також прописувалися вимоги до осіб, які займали посади доглядачів. У доглядачі приймалися люди різного звання, не молодше 21 року і не старше 40 років, належної поведінки і освіченні.

Згідно документів ДАОО, доглядачі виконували в митниці досить широке коло обов'язків. Вони оглядали вагони та кораблі з вантажем, стежили за маркуванням торгових місць і партій, вели підрахунки товарів, вимагали від артільників укладати в товарні місця згідно порядку номерів, вели спеціальну документацію з огляду, перевіряли вагу, слідкували, щоб на судні не було зайвих, щоб не виносились з борту контрабандні товари. Робили огляд трюмів, баластних цистерн, сухого баласту, щогли, вітрил, шукали спущені в воду предмети по периметрам бортів судна, перевіряли корабельну провізію, пломбувати оглянуті приміщення [4, 2-19].

Берегові доглядачі стежили, щоб судно не змінювало місце перебування, щоб не спускали предмети за борт. При вивантаженні стежили, щоб артільники правильно

виконували свою роботу, пошкоджені місця відділяли в особливі приміщення, наглядали за тим, щоб в трюмах не били упаковку, перевіряли артільників при виході з трапу.

Під час завантаження вимагали від купців талони-заяви з дозволом корабельного доглядача на завантаження товару і підпис чиновника; стежили, щоб не було підміни товару, перевіряли шупами мішкові вантажі (цукор, борошно, зерно та інше) [4, 13-16].

При огляді пасажирів і багажу розпаковували та оглядали ящики, скрині, валізи. З дозволу чиновника проводили особисті огляди. Вони виконували таврування, обандеролювання, пломбування опланих митом товарів, також виконували функцію вартових і посильних. Вони, як і поліція, були озброєні шашками і револьвером, а їх матеріальне становище було вкрай тяжке. Тому вони намагалися при першій можливості переходити на службу в інші відомства, переважно в поліцію. Хоча доглядачі і давали підпис про те, що не будуть залишати митної служби без поважних причин і складала присягу, але свідчать документи ДАОО довго на посаді доглядача не затримувались.

Найбільш важким матеріальне становище було у митних артільників, які завантажували, вивантажували і розкладали митні вантажі. Биндюжники, що працюють з каботажними судами, до митних вантажів не допускалися. Прийом на роботу митного артільника був можливий тільки з санкції градоначальника [3, 15].

В одному з документів ДАОО описується будинок артільника, який написав заяву адресовану своєму начальству щодо поліпшення житлових умов. У документі зазначалося, що будинок мав вигляд підвального приміщення, без підлоги, у вікнах замість скла папір від цукрової упаковки. Приміщення було без опалення, а замість ліжка – дві дошки покладені на два каменя, подушки заміняла солома. В приміщенні знаходилося багато комах – бліх та клопів [7, 26].

Отже, вивчаючи документи ДАОО про взаємовідносини і матеріальне становище чиновників та робочих (артільників, доглядачів) Одеської митниці у ХІХ ст. відстежується соціальна нерівність та досить важке становище робітників.

У матеріалах ДАОО збереглися важливі документи, що підтверджують не коректне ставлення митних чиновників до робочого персоналу. У Митниці чиновники зневажливо відносились до гребців та доглядачів, тим самим наносячи їм словесні і тілесні образи. Прикладом такого ставлення є рапорт від 4 лютого 1886 р. доглядача Максима Садовнікова, який доповів управляючому Одеської митниці про те, що вранці 31 січня 1886 р. стояв на посту і хотів допомогти своєму напарнику Ніколаєву. В цей час до Садовнікова підійшов чиновник Кардашевський і штовхнув його, так, що доглядач впав на землю [1, 1]. Дослідивши наслідки вказаного рапорту, доцільно зауважити, що він не мав позитивного результату.

Свідченням того, що свавілля одеських митних чиновників стосовно робітників не знаходило ніякого покарання, є збережений в ДАОО документ-скарга подана одним із доглядачів від 2 грудня 1894 р. – начальнику Одеської митниці на чиновника О.Анісімова. В результаті, доглядача звільнили і позбавили буд-яких виплат, а чиновник на якого написали скаргу, отримав від начальства нагороду в розмірі двох окладів.

Провина О. Анісімова, згідно документів ДАОО, була лише в тому, що він допоміг купцеві скласти оглянуті речі, за що отримав винагороду. В скарзі зазначалось, що Анісімов бере хабарі від купців по 500 руб., що він експлуатує гребців і утримає за державний кошт прислугу. Однак проведена перевірка чиновника всі звинувачення спростовувала.

У документі зазначено, що Анісімов жив скромно, мав лише одну прислугу, був неодружений. Те, що гребці розтоплюють йому піч, чистять взуття, то рекомендовано йому відмовитись від таких послуг. Свідчення про хабарі від купців – вигадка. Анісімов хабарі не брав, проживав у будинку з опаленням і кухнею, наданому Одеською митницею. Жив на платню розміром в 1475 руб. в рік, крім того, за викриття контрабанди отримує 400 руб. в рік. Усього за 1894 р. він отримав 2078 руб. і окрім них 500 руб. з суми, що була визначена директором митниці за добровільною згодою з представництвом англійського пароплава «Інборн», який зазнав катастрофи, за охорону і порятунок вантажів. О.Анісімов мав свої власні збереження, суворий до підлеглих і має багато ворогів. У результаті

доглядача звільнили, як донощика та кляузника і позбавили будь-яких виплат та подальшої можливості влаштування на посаду доглядача [5, 84-89].

Схожий випадок стався 24 липня 1887 р., коли доглядач М. Кострубін подав рапорт директору митниці про хуліганське поводження з ним чиновника О. Тіхомірова, який ображав його нецензурними словами. Він наказував доглядачеві В. Панігоровському вигнати його з робочого місця на вулицю стояти під дощем.

М. Кострубін писав у своїй скарзі, що чиновник О. Тіхоміров часто зловживав алкоголем (особливо захоплюється італійським вином). Під час чергування до нього в порт приходять дружина і замість перевірки постів, він знаходиться з нею до 12 годин ночі, а потім збирає друзів і розважається з ними до ранку. Таким чином, пакгаузи залишаються неопломбованими [1, 82-91]. За подачу скарги М. Кострубін був звільнений з митниці, як донощик за несправедливе свідчення без виплати окладу.

Отже, аналізуючи документи-скарги, які збереглися до сьогодні у ДАОО, доречно стверджувати, що артільники, гребці і доглядачі Одеської митниці усвідомлювали соціальну несправедливість і підіймали свій голос протесту ризикуючи своєю посадою. Не дивлячись на зневажливе ставлення до робітників начальники митниці чиновників не карали.

За даними Державного архіву Одеської області протести та скарги доглядачів, артільників і гребців на чиновників Одеської митниці з кінця XIX ст. перетворилися у масові страйки.

Так, у документах зустрічається скарга 177 доглядачів корабельного та пакгаузного відділу, які подали директору Департаменту митних зборів колективну петицію про покращення їх службового та матеріального положення. Отримавши цю петицію, директор Департаменту митних зборів телеграфував начальнику Одеської митниці розпорядження про те, якщо доглядачі не відмовляться від підписів то будуть звільнені.

Для розслідування цієї петиції була створена комісія у складі управляючого Південного митного округу, директора митниці, чиновника за дорученням директора Південного округу, корабельного доглядача Одеської митниці, секретаря та експедитора митниці. Комісія викликала кожного, хто підписав петицію окремо і вимагали відмовитись від підпису. Таким чином, 153 доглядачів відмовились від підпису, а на 24-х доглядача було складено акт, про те, що вони попереджені про звільнення.

Організатором та ініціатором петиції був доглядач Єгор Малакаєв. Директором Департаменту митних зборів було прийнято рішення про негайне звільнення Є.Малакаєва, а також ще двох організаторів – В. Кононенко і К.Дем'яненка. Одеському градоначальнику графу П. Шувалову було направлено клопотання про виселення їх з міста, всім іншим було оголошено, що вони можуть звільнитися за власним бажанням. У випадку, якщо протягом трьох днів не визнають провинну – будуть звільнені [3, 169-200].

Таким чином, прагнення покращити службове та матеріальне становище митних доглядачів протягом усього XIX ст. не давало ніяких результатів.

Одеська портова митниця мала 8 пакгаузів, 6 навісів, 4 товарних дворів, приватні склади, лісовий, транзитний і залізничний, контору розбору закордонної кореспонденції та інші споруди. Вона навіть, володіла землею, а у штатному розписі передбачалась посада землеміра. У 1898 р. на території порту була побудована митна церква [11, 26].

Кадри митних чиновників комплектувались, в основному, з дворянського стану і тільки за рекомендаціями високопоставлених персон. А постійно зростаючі лави доглядачів поповнювались, як правило, колишніми військовими, які мали непогані характеристики. Накази про прийом на роботу в обов'язковому порядку затверджувалися Департаментом митних зборів Міністерства фінансів [13, 261]. При влаштуванні на службу майбутніх працівників митниці складали присягу у священнослужителя. Перед Богом вони давали «Клятвену обіцянку митника»: не розголошувати службові таємниці, діяти за певними інструкціями, регламентом і статутом, не порушувати присяги задля своєї користі, свояцтва, дружби і ворожнечі всупереч посади своєї.

До 1905 р. доглядачі були озброєний револьвером Галяна, який потім замінили на трьохлінійний солдатський револьвер зразка 1895 р. [11, 26]. З прикордонною вартою систематично проводилися навчання з правил користування зброєю.

До обмундирування митника, яке було синього кольору входили: шинель, суконні шаровари, полотняна сорочка з синім кольором і обшлагами, сорочки робочі з брюками, фланелеві натільні сорочки, непромокальні плащі, постові кожухи, тепле постове взуття, кашкет з підборідними ремнями, мідними арматурами з двох жезлів Меркурія, башликами та мідними гудзиками.

Таким чином, в Одеській митниці протягом XIX ст. відбулися істотні зміни, що відіграли важливу роль в закріпленні статусу митного службовця. В системі Одеської митної служби тепер чітко простежувалися: формальна внутрішньо організаційна і посадова субординація, а статус службовця придбав необхідні атрибути: права, обов'язки, гарантії і відповідальність. Слід констатувати, що оформлення статусу окремих митних чинів пройшло тривалий період розвитку – від регламентації загальних функцій до офіційного закріплення всіх елементів статусу, що мало важливе значення в цілому для розвитку митної справи Одеси, адже наявність законодавчо закріпленого статусу чиновників дозволило державним органам ефективно реалізувати свої завдання і досягти поставлених цілей.

Формування організаційно-штатної структури протягом всього XIX ст. не мало лише позитивні сторони, було проаналізовано ряд негативних проблем. Дослідивши документи Державного архіву Одеської області основною проблемою були взаємовідносини чиновників з митними працівниками. На доглядачів, артільників і гребців у роботі було покладено значний ряд відповідальності і обов'язків, які виконувати було не просто. Відношення чиновників до своїх підлеглих було зневажливим, підтвердженням такого ставлення були масові невдоволення та страйки доглядачів і артільників. Ефективність подібних заворушень була вкрай низькою, а лише провокувала митних чиновників звільняти працівників і тим самим збільшуючи нестачу робочих місць в Одеській митниці, що негативно позначалося на роботі самої митниці.

Перспективи подальших досліджень. На підставі дослідження організаційно-штатної структури Одеської митниці у XIX ст. з'явилась можливість виявити проблеми принципу побудови митного штату та ризику митної справи. Перспективним є подальша наукова розробка та оцінка роботи митних службовців Одеси з урахуванням окремих історичних подій для розбудови та становлення сучасної митної служби.

Список використаної літератури

1. Державний архів Одеської області (далі – ДАОО). – Ф. 41 (1830) – оп. 1. – Спр. 115. – арк. 381.
2. ДАОО. – Ф. 41 (1862). – Оп. 1. – Спр. 177. – Арк. 148.
3. ДАОО. – Ф. 41 (1862 - 1863). – Оп. 1. – Спр. 178. – Арк. 230.
4. ДАОО. – Ф. 41 (1898). – Оп. 1. – Спр. 374. – Арк. 600.
5. ДАОО. – Ф. 41 (1894 – 1895). – Оп. 6. – Спр. 7. – Арк. 32.
6. ДАОО. – Ф. 41 (1896 – 1897). – Оп. 6. – Спр. 9. – Арк. 28.
7. ДАОО. – Ф. 41 (1901). – Оп. 6. – Спр. 11. – Арк. 28.
8. ДАОО. – Ф. 44 (1811 - 1818). – Оп. 6. – Спр. 2. – Арк. 70.
9. Казанцева Н. Г. Организационно-штатная структура таможен конца XIX – начала XX века / Н. Г. Казанцева // Гуманитарный вектор. Серия: История, политология – 2016. – Т. 11. – №4. – С. 35 – 41.
10. Общее собрание циркуляров, распоряжений Департамента таможенных сборов за 1870–1900 гг. – СПб., 1902.
11. Південна митниця крізь призму століть / за ред. І.Г. Калієнка – Одеса, 2011. – 168 с.
12. Письменний І. Взаємодія митних органів з місцевими органами влади (правовий аналіз) / І. Письменний // Вісник Академії митної служби України. – 1999. – № 3. – С. 25 – 27.
13. Полное собрание законов Российской империи с 1649 г. Т. 3. 1689–1699 гг. – СПб., 1830. – 694 с.
14. Смольянинов К. Н. История Одессы / К. Н. Смольянинов. – Одесса: Гор. тип., 1895. – 284 с.
15. Ченцов В. Особливості еволюції управлінської структури Державної митної служби України / В. Ченцов // Вісник Академії митної служби України. Серія: «Державне управління». – 2009. – №2. – С. 2 – 8.

References

1. State Archives of Odessa region (hereinafter – DAOR). (1830). S. 41. Ds. 1. Case 115 (in Ukr.).
2. DAOR. S. 41. (1862). Ds. 1. Case. 177 (in Ukr.).

3. DAOR. S. 40. (1862 – 1863). Ds. 1. Case. 178 (in Ukr.).
4. DAOR. S. 41. (1898). Ds. 1. Case. 374 (in Ukr.).
5. DAOR. S. 41. (1894 – 1895). Ds. 6. Case. 7 (in Ukr.).
6. DAOR. S. 41. (1896 – 1897). Ds. 6. Case. 9 (in Ukr.).
7. DAOR. S. 41. (1901). Ds. 6. Case. 11 (in Ukr.).
8. DAOR. S. 44. (1811 – 1818). Ds. 6. Case. 2 (in Ukr.).
9. Kazanceva N. G. (2016). Organizational and Staff Structure of Customs at the end of the XIXth beginning of the XXth centuries. Humanitarian vector. Series: History. Political Science. Vol. 11. No 4. (in Russ.).
10. General meeting of circulars, orders of the Department of Customs Duties for 1870–1900. S.-Petersburg. (1902). (in Russ.).
11. Southern customs through the prizm of centuries (2011). Ed I.G. Kalsenka – Odessa. (in Ukr.).
12. Pismenny I. (1999). Interaction of customs authorities with local authorities (legal analysis). Bulletin of the Academu of Customs Service of Ukraine. No. 3. (in Ukr.).
13. Complete collection of laws of the Russian Empire since 1649. (1830). T. 3. 1689 – 1699. S.-Petersburg. (in Russ.).
14. Smolyaninov K. N. (1895). History of Odessa. Odessa: Mountains type. (in Russ.).
15. Chentsov V. (2009). Features of the evolution of the management structure of the State Customs Service of Ukraine. Bulletin of the Academy of Customs Service of Ukraine. Series: «Public Administration». No. 2. (in Ukr.).

GRYSHYNA Kateryna, assistant of the Department of Ukrainian Studies, Odesa State Academy of Civil Engineering and architecture
e-mail: Katryn-zz88@ukr.net

ORGANIZATIONAL AND STAFF STRUCTURE OF ODESSA PORT CUSTOMS IN THE XIX CENTURY

Abstract. Introduction. *Study of the activities of the Odessa port customs of the XIX century. Is an important task, the solution of which contributes to understanding the features of the occurrence and unified structure of the customs business in Odessa, the reasons for the dominant role of the state in this domain. This paper discusses the issues of organizational and staffing the structure of the customs authorities, which provided direct impact on the quality of performed state tasks in the field customs. Studying this question until now has not become a subject complex research.*

Purpose. *The purpose of the article is to analyze and study the customs documentation of the XIX century to study the historical features of the formation of the organizational and staffing structure of the Odessa customs.*

Achieving the stated goal requires the following tasks in the study: based on the analysis of archival sources to investigate the positive and negative sides of the transformation of management relations in customs, to analyze the attitude of officials to caretakers, artillerymen and rowers, to trace whether mass complaints and dissatisfaction, what problems the customs service faced. Formulate scientifically sound recommendations for the prospects of further research.

Results. *The history of formation and development of the management structure of the Odessa customs began to be formed from the end of the XVIII century. Thanks to the preserved documents for the XIX century in the State Archives of Odessa region, modern researchers have the opportunity to trace in detail the arrangement of Odessa customs, staffing, logistics of workers, the attitude of officials to subordinates, and more. The study of the history of transformation of the management structure in the customs throughout the XIX century in order to identify ways of its possible improvement – is an important area of scientific analysis of business management for the modern organizational and staffing structure of the Odessa customs.*

Originality. *Study this question has not become a subject so far comprehensive research. It is possible to name a number of works where features were considered organizational and staffing structure of the customs authorities in some historical periods, but for all the importance of these scientific work, which would comprehensively study the organizational and staffing structure of the customs authorizes Odessa to this day no. Meanwhile, a huge customs experience structure of Odessa has not lost its scientific and of practical significance. Undoubtedly, modern customs authorizes can use it use this rich experience for yourself their practical activities.*

Conclusion. *Thus, in Odessa by the end of the XIX century there have been significant changes that have become a significant step forward in securing the status of a customs officer. The system of the*

customs service now clearly traced: formal internal organization and official subordination, and the status of an employee acquired all necessary attributes: rights, obligations, guarantees and responsibility. It should be noted that the registration of the status of individual customs officials took a long time period of development – from the regulation of general functions before the official consolidation of all elements of the status, which was of great importance in general for the development of “customs cases” of Odessa, because the presence of the fixer status of officials allows government bodies to effectively implement their tasks and achieve their goals.

Key words: *customs authorities, director of customs, Department of Customs Duties, caretaker, artilleryman, customs officials.*

Одержано редакцією 12.03.2021
Прийнято до публікації 29.06.2021

УДК 94 (477) (092)

DOI: 10.31651/2076-5908-2021-1-59-65

ЯНИШИН Богдан Михайлович,
кандидат історичних наук,
старший науковий співробітник
відділу історії України XIX –
початку XX ст. Інституту історії
України НАН України
Orcid ID: 0000-0003-0386-2530
e-mail: bogdanyanyshyn@gmail.com

РЕГІОНАЛЬНА ПОЛІТИКА ТОВАРИСТВА РУСЬКИХ РЕМІСНИКІВ І ПРОМИСЛОВЦІВ «ЗОРЯ»

Стаття присвячена аналізу регіональної політики Товариства руських ремісників і промисловців «Зоря», спрямованої на закладання філіалів в провінційних галицьких осередках. З'ясовано темпи творення нових осередків Товариства на зламі XIX-XX ст. і у міжвоєнний час. Досліджено культурно-просвітницьку діяльність «зорян». Підсумовано, що своєю солідарною культурною працею члени «Зорі» чимало спричинилися до значного зміцнення національного життя в містечках і селах регіону.

Ключові слова: *«Зоря», Галичина, регіональна політика, філія, культурно-просвітницька діяльність.*

Постановка проблеми. Проблема осмислення багатоаспектного феномену інституційної складової українського соціально-економічного руху в Габсбурзькій Галичині автономічної доби протягом тривалого часу є надзвичайно популярним сюжетом історичної регіоналістики. Пояснюється це солідарним переконанням дослідників у винятковій вагомості інституційного фактору в процесах модернізації українського руху в другій половині XIX – на початку XX ст. З огляду на це, на сьогодні маємо чимало студій, присвячених як історії найбільш значущих професійних товариств і об'єднань, так і спробам цілісного осмислення українського соціально-економічного руху на галицьких теренах [1].

Втім, дослідницька оптика переважаючої більшості існуючих праць є виразно «львовоцентричною», тобто у фокусі уваги їхніх авторів перебувають винятково ті процеси, що відбувалися у столиці краю. За такого підходу галицька провінція постає правдивою terra incognita, що унеможлиблює ані з'ясування регіональної специфіки українського господарського життя, ані створення панорамного дослідження соціально-економічного руху в гармонійній єдності всіх його організаційних складових. Звертаючи увагу колег на очевидний дисбаланс у вивченні інституційного чинника українського соціально-економічного руху в Габсбурзькій Галичині автономічної доби, спробуємо показати плідність звернення до його регіонального виміру на прикладі найстарішої міщанської організації – Товариства руських ремісників і промисловців «Зоря», яке було створене у Львові в 1884 р.